

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มนุษย์ก็พยายามที่จะเรียนรู้หลัก และวิธีการต่างๆ ที่จะสามารถช่วยให้อยู่กันอย่างสงบสุขร่มเย็น กระนั้น ปัญหาดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่มนุษย์เข้ามาอยู่รวมกันในสังคม และแม้ในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถจะหาข้อยุติอย่างเด็ดขาดได้ คือปัญหาที่ว่ารูปการปกครองที่ดีที่สุดนั้นคืออะไร รัฐกับประชาชนควรมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด จึงจะทำให้มนุษย์รักษาเสรีภาพไว้ได้ในขณะที่ระบบการปกครองมีอำนาจมากพอ ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติและระงับความขัดแย้งที่มีอยู่ในสังคม ความเห็นที่ต่างกันในเรื่องแนวคิดและวิธีการปกครอง มีรากฐานมาจากความปรารถนาอย่างเดียวกันดังกล่าวข้างต้น คือการบรรลุถึงสังคมที่มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข แต่แนวทางที่เสนอแนะการแสวงหาความสุขซึ่งมีมากมายแตกต่างกันกลับนำปัญหามาให้เรา ความขัดแย้งทางความคิดนำไปสู่การทำลายล้างชีวิตคนและทรัพย์สินอย่างประมาธค่ามิได้ สงคราม โลกและสงครามระหว่างชาติที่เกิดขึ้นหลายครั้ง ทำไปในนามของการช่วยเหลือให้ลัทธิการเมืองบางอย่างสามารถงอยู่ได้ เช่น “ทำให้โลกปลอดภัยสำหรับประชาธิปไตย” หรือ “ปลดปล่อยประชาชนและประชาชาติเพื่อเอกราชอันแท้จริง” เป็นต้น (ช้อยนันต์ สมุทวณิช 2519: 1)

แนวความคิดทางการเมือง มีอิทธิพลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนานัปการ จนมีนักคิดเกิดขึ้นในค่ายต่างๆ มากมาย ทั้งแนวประชาธิปไตย สังคมนิยม เป็นต้น การก่อเกิดนักคิดทฤษฎีทางการเมือง ก็เป็นรูปแบบของกระบวนการพัฒนาทางการเมืองอย่างหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งไม่สามารถกำหนดลงไปได้ว่า แนวคิดทางการเมืองแบบใด ฉบับของใครดีที่สุด นักคิดท่านต่างๆ จึงกำหนดเป็นกรอบไว้ว่า “ขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมนั้นๆ” ในแนวคิดทางการเมืองของพวกนักคิดทางตะวันตกนั้น มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานดังที่ทราบๆกัน ตั้งแต่ยุคนครรัฐกรีก และพัฒนามาจนถึงยุคปัจจุบัน (โลกาภิวัตน์) การพัฒนาแนวคิดทางการเมือง มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่หลากหลายดังปรากฏแล้วในอดีต และมีอิทธิพลต่อปัจจุบัน ดังที่ประเทศไทย ซึ่งก็ได้รับอิทธิพลของการพัฒนา ความคิดทางการเมืองนี้มาโดยลำดับ ทั้งในส่วนของนักคิดตะวันตก และส่วนของนักคิดตะวันออก ในส่วนของการรับการถ่ายทอดกระบวนการความคิดทาง

การเมืองนั้น ไทยซึ่งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็ได้รับมาทั้งสองสายทาง คือทั้งแนวตะวันตกและแนวตะวันออก

หากกล่าวถึงแนวคิดทางการเมือง และเหตุปัจจัยที่มีต่อสังคมไทยก่อนศตวรรษที่ 19 เป็นสังคมที่ค่อนข้างจะคงที่ และไม่มี การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ หรือการเมือง คนไทยส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท ซึ่งศูนย์กลางของวิถีชีวิตได้แก่ระบบครอบครัว และการผลิตในระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม การประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรมยังคงดำเนินไป โดยกรรมวิธีการผลิตที่ตกทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ โดยปราศจากความคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ แม้ว่าในสมัยอยุธยาจะมีการติดต่อกับอารยธรรมอื่นก็ตาม แต่ความสัมพันธ์นี้จำกัดวงแคบในหมู่ผู้ปกครองกลุ่มเล็กในเมืองหลวง กับชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายเท่านั้น หากได้ครอบคลุมไปยังส่วนอื่นๆ ของสังคมไม่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้นำไทยกับพ่อค้า นักบวชต่างประเทศเป็นไปในทางแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางการค้า และความพยายามของนักบวชที่จะเผยแพร่ศาสนา มากกว่าเผยแพร่ความคิดทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากรัฐที่ทำการติดต่อกับไทยในสมัยอยุธยานั้น ล้วนแล้วแต่มีรูปการปกครองแบบเดียวกับของไทย คือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นการติดต่อกันระหว่างไทยกับต่างประเทศในระยะแรกจึงไม่อาจกล่าวได้ว่า มีผลในด้านการเผยแพร่แนวความคิดทางการเมืองที่แปลกและใหม่แต่อย่างใด ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปเป็นประชาธิปไตย ได้มีผลต่อโลกทัศน์และค่านิยมของชาวตะวันตกซึ่งยึดสิทธิเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมในการปกครองเป็นหลักการสำคัญในทางการเมือง

สำหรับสังคมไทยนั้น อิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย ซึ่งเป็นอารยธรรมใหญ่และใกล้ชิดกับประเทศไทยมากที่สุด ยังคงมีอยู่อย่างแน่นแฟ้น สิ่งที่อารยธรรมอินเดียไม่ได้ให้กับสังคมไทยก็คือ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นข้อแตกต่างอันสำคัญยิ่งระหว่างอารยธรรมตะวันออกกับตะวันตก อารยธรรมตะวันตกในรูปของความคิดทางการเมืองโดยตรง ไม่มีผลสะท้อนต่อสังคมตะวันออกเท่าใดนัก ในแง่ของความคิดเชิงปรัชญานั้น สังคมตะวันออกมีสิ่งที่เป็น “สัจจะธรรม” อยู่แล้วและไม่ต้องการความคิดเชิงปรัชญา (โดยเฉพาะทางศาสนา) จากอารยธรรมตะวันตก แต่สิ่งที่ทำให้อารยธรรมตะวันตกเป็นที่น่าสนใจ และมีอิทธิพลในการหล่อหลอมโลกทัศน์ของชาวตะวันออกรวมทั้งของคนไทยด้วยได้แก่ ความสามารถทางวิทยาศาสตร์ที่ชาวตะวันออกรวมทั้งคนไทยไม่เคยเห็น อาจกล่าวได้ว่า ชาวตะวันออกรู้ความสำคัญและศึกษาระบบการปกครอง และการดำเนินชีวิตของชาวตะวันตก โดยเริ่มจากความฉงนในความก้าวหน้าทางวิทยาการ มากกว่าที่จะสนใจตัวระบบการปกครอง โดยเฉพาะ ความสนใจทางด้านวิทยาการแผนใหม่ ได้นำไปสู่การย้อนกลับมามองตนเองและตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับสภาพการทางสังคมที่เป็นอยู่ เมื่อเปรียบเทียบสังคมไทยกับสังคมตะวันตกดูแล้วความแตกต่างประการสำคัญที่สุดแก่ ระบบการปกครอง

ดังนั้นคนไทยรุ่นต่อๆมา เมื่อมีโอกาสได้ศึกษาต่างประเทศ ก็เริ่มมีความคิดว่าสิ่งที่ทำให้ชาวตะวันตกเจริญนั้นได้แก่ การมีระบบการปกครองที่แตกต่างไปจากไทย ในข้อเขียนของนักปฏิรูปสังคมสมัยรัชกาลที่ 5 มักจะเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองให้เป็นแบบตะวันตกโดยมีเหตุผลว่าจะนำประเทศชาติไปสู่ความเจริญทัดเทียมกับชาติอื่นๆ

ความสนใจเกี่ยวกับระบบการปกครองของตะวันตก มีผลทำให้คนไทยกลุ่มเล็กที่เป็นปัญญาชนได้รับแนวคิดทางการเมืองที่เป็นหลักของระบบการปกครองดังกล่าวนี้ตามมาด้วย ลักษณะของระบบการปกครองตลอดจนค่านิยมทางประชาธิปไตย ตรงกันข้ามกับการปกครองตามแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่สำคัญที่สุดในสังคมไทยได้เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะนับตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา จนเป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 ในที่สุด (สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2523: 20-22)

ที่กล่าวมานั้นเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ไทยรับแนวความคิดทางการเมืองตะวันตกเข้ามา หากแต่โดยพฤตินัยนั้น สังคมไทยมีวัฒนธรรมการเมืองที่อิงอยู่กับความเป็นภูมิภาคเอเชียเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว กล่าวคือ วัฒนธรรมเชิงพุทธ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักของสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต ทำให้แนวคิดทางการเมืองในเชิงของพุทธยังคงมีพลังอยู่ ความสัมพันธ์ของสังคมไทยต่อศาสนาพุทธนั้น มีความสำคัญทุกระดับชั้น กล่าวคือ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม หากแต่ในปัจจุบันการรับเอาแนวความคิดทางตะวันตกมาปรับใช้กับสังคมไทยได้มองข้ามความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคมที่มีอยู่แต่เดิมไปซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญยิ่ง

ปัญหาอีกประการหนึ่ง ของแนวคิดทางการเมืองตะวันตก ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองของไทยแล้วส่งผลกระทบต่อ ระบบการเมือง และการพัฒนากระบวนการทางการเมืองก็คือ “คน” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญของระบบ จากสาเหตุของแนวคิดทางตะวันตก ที่มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านเทคโนโลยี การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นต้น จนดูประหนึ่งว่าละเลยการพัฒนาศักยภาพของ “คน” ดังนั้นรูปแบบแนวคิดที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของคน จึงไม่ควรมองข้าม เพราะการมองข้ามความสำคัญดังกล่าว อาจจะไปสู่ความไม่เข้าใจต่อปรากฏการณ์ทางสังคมการเมือง การกำหนดนโยบายวางแผนเพื่ออนาคต หรือความพยายามแก้ไขปัญหาในปัจจุบันและอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสร้างบูรณาการภายในชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และการสร้างภาวะจิตใจแห่งความรู้สึกร่วมเป็นประชาชาติ ยากที่จะสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพได้ (สมบูรณ์ สุขสำราญ 2527: บทนำ) เพราะรากเหง้าสำคัญอย่างหนึ่งของวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นก็คือ การเมือง ฉะนั้น ความเข้าใจในความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับการเมือง สังคม เศรษฐกิจ จึงมีความจำเป็นและเป็นเงื่อนไขที่จะช่วยให้ศึกษาได้อย่างเข้าใจ

ดังนั้นแนวคิดที่จะนำมาใช้ขับเคลื่อนกับสังคม ในด้านการเมืองการปกครอง ต้องเลือกเฟ้นพิจารณาให้เหมาะสม หากแต่ว่าแนวคิดทางการเมืองที่นำมาใช้กับสังคมนั้น มีอยู่หลายค่ายหลายสำนักด้วยกัน และในแต่ละค่ายนั้นล้วนแล้วแต่นำเสนอในสิ่งที่ดี สวยงามของแนวคิดตน โดยเฉพาะประเด็นที่กล่าวอ้างมากที่สุดก็คือ แนวคิดของคณันๆมีประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม สามารถทำให้สังคมอยู่กันอย่างปกติสุขได้ หากแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กลับเป็นเพราะผลกระทบจากบางอย่างบางประการของแนวคิดนั้นๆ ที่นำมาใช้ปฏิบัติกับสังคม ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นผลกระทบข้างเคียงก็ได้ (Side effect) ซึ่งผลกระทบดังกล่าว บางส่วนก็เป็นผลกระทบโดยตรงที่ก่อให้เกิดปัญหา หรือ บางส่วนเป็นผลกระทบรอบด้านจากแนวคิดทางการเมืองนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้โดยธรรมชาติของผู้ที่อาศัยอยู่ในสังคม ซึ่งก็ไม่จำกัดว่าจะอยู่ในสถาบันใด หรือมีสถานภาพใดของสังคม ก็มักพิจารณาแนวคิดอื่นๆมาเป็นทางเลือกให้กับตนเอง และพร้อมกันนั้นก็หาสมัครพรรคพวก ที่มีความเห็นสอดคล้องกัน เพื่อรวมตัวกันผลักดันแนวคิดนั้น ให้บังเกิดผลจริงในทางปฏิบัติ

ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การเมืองเป็นเรื่องของส่วนรวม เนื่องจากว่าการเมืองมีผลกระทบหลายอย่าง ต่อส่วนรวม โดยเฉพาะ “ปัญหาทางการเมืองเป็นปัญหาของทุกๆคน และปัญหาของคนเราทุกคน จะต้องเป็นปัญหาใดปัญหาหนึ่ง อันเป็นปัญหาทางการเมือง” (ชรินทร์ สันประเสริฐ 2543: 159) ดังนั้น การเมือง ก็คือ เรื่องที่จะต้องเกี่ยวข้องกับทุกๆคน ตราบใดที่คนเรายังรวมตัวกันอยู่เป็นสังคม หากจะพิจารณา ใน 3 ประเด็นหลักๆของความสำคัญของการเมืองในด้าน คนกับการเมือง การเมืองกับเศรษฐกิจ การเมืองกับสังคม เพราะการเมืองนั้นมีส่วนที่จะทำให้ชีวิตของบุคคล ภายใต้อสังคมนั้นๆ หรือว่าภายใต้อการปกครองของรัฐนั้นดีขึ้น โดยการเมืองเป็นตัวกำหนดกรอบต่างๆให้กับกลไกอันอยู่ภายใต้โครงสร้างทางการเมือง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ชีวิตของประชาชนมีความสุขโดยพิจารณาได้จาก รัฐที่เขาอาศัยอยู่

ซึ่งรัฐนั้นอยู่ในฐานะต่างๆกัน กล่าวคือ ในฐานะเป็นรัฐบาล เป็นระบบราชการ หรือเป็นชนชั้นในการปกครอง และเป็นโครงสร้างทางอุดมการณ์ (ธโรธร คุ้มทองคำ 2547: 408) ในฐานะต่างๆกันนั้นรัฐสามารถอำนวยความสะดวกให้ประชาชนที่อยู่ในรัฐ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้ ซึ่งก็มีวิธีการในการกำหนดแบบแผนประการต่างๆให้ประชาชนต้องปฏิบัติตาม ความคิดความเชื่อนี้ถือว่ารัฐเป็นเสมือนกลไกสำคัญที่จะตอบสนอง ความต้องการส่วนรวมของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หรือความสะดวกสบายต่างๆ แนวคิดของระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น มักจะให้ความสำคัญแก่สังคมมากกว่ารัฐ ทั้งนี้โดยถือว่าสังคมสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง รัฐเป็นแต่เครื่องมือที่จะช่วยเหลือสังคม เมื่อการดำเนินงานของสังคมที่เกิดขึ้นจากความสมัครสมานสามัคคีร่วมใจกันนั้น ไม่ได้รับความสำเร็จหรือไม่สามารถสร้างความสมบูรณ์ให้แก่ชีวิตของคนในสังคม เจตนารมณ์ของรัฐย่อมเป็นสิ่งสูงสุด

ในสังคม ดังนั้นการกระทำใดๆ ของบุคคลจะต้องเป็น ไปเพื่อตอบสนองความต้องการของรัฐทั้งสิ้น (ชรินทร์ สันประเสริฐ 2543: 175)

เมื่อเป็นเช่นนี้รัฐก็จะมีวิธีการ ในการดำเนินการเพื่อนำพาประชาชนไปให้ถึงจุดหมายปลายทางของรัฐ ซึ่งวิธีการเหล่านั้นก็ได้แก่ กฎ หรือ ระบบระเบียบแบบแผนต่างๆ ในการปกครอง ซึ่งในการนำมาใช้นี้ จึงเป็นการคัดสรรนำเอาระบบที่คิดว่าดีที่สุด มีความชอบธรรมมากที่สุดมาใช้ ดังนั้นความคิดของระบบหรือความพร้อมของระบบการเมือง จึงมีความสำคัญในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ระบบการเมืองส่งผลกระทบต่อประชาชน เมื่อประชาชนอยู่ภายใต้ระบบการเมืองเดียวกัน ย่อมมีวิถีหรือการดำเนินชีวิตเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หากระบบการเมืองส่งผลดีต่อวิถีชีวิตของประชาชนๆ ก็จะมีความสุข หากระบบการเมืองส่งผลเสียต่อสังคมโดยรวมประชาชนในสังคมก็จะได้รับความเดือดร้อนไปด้วย เมื่อระบบการเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญอันมีผลต่อชีวิตของประชาชนมากดังกล่าวนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการคัดเลือกระบบการเมืองที่ดีที่สุดมาเป็นกรอบบังคับใช้ในสังคม

ในด้านศาสนาก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง หรือเป็นอีกระบบหนึ่งที่ส่งผลต่อสังคม กล่าวคือ ศาสนาทุกศาสนา ย่อมมีผลต่อจิตใจของบุคคลโดยส่งผ่านสื่อทางจิตใจเป็นสำคัญ ซึ่งมนุษย์นั้นมีจิตใจเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ หากจิตใจของมนุษย์ เป็นสุขสดใสย่อมจะทำให้การปฏิบัติโดยภายนอก (นอกกาย) เป็นไปในลักษณะเดียวกันด้วย โดยเฉพาะจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบในการดำเนินชีวิตของบุคคล ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นเมื่อศาสนามีผลกระทบต่อประชาชนในด้านต่างๆ มากส่วนขนาดนี้ จึงเป็นความปกติอยู่เองที่ประชาชนในสังคม จะสนใจทั้งด้านกายภาพ (คือการปกครอง) และด้านจิตภาพ (ศาสนา) ไปพร้อมๆ กัน เพราะสามารถช่วยให้ไปถึงจุดหมายปลายทางของการดำเนินชีวิตได้จุดเดียวกันเสมือนหนึ่งว่าเป็นเส้นคู่ขนานตลอดไป

ในด้านการศึกษาถึงแนวคิดทางการเมือง ของบุคคลสำคัญๆ นั้นก็มีความสำคัญในส่วนที่จะทำให้ทราบถึง การสะท้อนความหมายใดๆ อันมีส่วนสำคัญทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากแนวคิดของบุคคลอันหมายถึง ลัทธิการเมืองที่สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดของบุคคลที่มีสติปัญญา สามารถนำความรอบรู้ ประสบการณ์ และข้อสังเกตเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของสังคม เช่น พฤติกรรมของบุคคล ความปรารถนา ความต้องการ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ความร่วมมือหรือความขัดแย้งกัน รวมตลอดถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิด ความสงบสุขหรือปัญหาต่างๆ ที่ทำให้หลักประกันในชีวิตของบุคคลต้องเสื่อมคลายลง ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในชีวิต นอกจากนั้นก็เป็นข้อคิดเกี่ยวกับการมาและการใช้อำนาจการปกครองในสังคมว่า ควรจะเป็นไปในแนวไหน เพื่อให้บังเกิดผลหรือประโยชน์สูงสุดต่อบรรดาสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

โครงสร้างทางสังคมของแนวคิด อันมีกฎระเบียบแบบแผนในทางปฏิบัติ ซึ่งก่อให้เกิดข้อปฏิบัติทางการเมือง และความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นด้วย

ในการที่จะทราบถึงแนวคิดทางการเมืองของบุคคลทั่วไปนั้น ได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้แล้วหลายๆ ท่านด้วยกัน หากแต่การศึกษาวิจัยถึงแนวคิดทางการเมืองของบุคคลผู้เป็นนักบวชหรือเป็นสมณะนั้น มีผู้ศึกษาวิจัยไว้น้อย โดยเฉพาะแนวคิดทางการเมืองที่ตัวสมณะเองได้แสดงออก โดยมีความเชื่อมโยงกับศาสนานั้น เป็นมูลเหตุที่น่าสนใจ เมื่อกล่าวถึงจุดหมายปลายทางของแนวคิดทางการเมืองแล้ว ทุกท่านที่เป็นเจ้าของแนวคิด ล้วนแต่ต้องการให้เกิดความผาสุกแก่ประชาคมสังคมทั้งสิ้น ซึ่งนับได้ว่ามีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และแนวคิดที่จะได้ศึกษาวิจัยถึงท่านสมณะโพธิรักษ์นี้ เป็นแนวคิดที่มีความแตกต่างจากแนวคิดทางการเมืองที่ผ่านๆ มา ซึ่งรูปแบบและกระบวนการคิดนั้นย่อมมีเหตุผลที่แตกต่างกันออกไปอีกด้วย ซึ่งในปัจจุบัน ท่านได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการเมือง ปัญหาของสังคม และได้เสนอแนวทางที่จะใช้ธรรมะเข้าแก้ปัญหาทางสังคมและการเมือง ท่านได้เสนอแนวคิดระบบการเมือง คือ การเมืองบุญนิยม ซึ่งหมายถึงการมุ่งสร้างคนให้มีคุณธรรมเป็นรากฐานประชาธิปไตย พัฒนาชุมชนให้มีศีล ปลอดอบายมุข พึ่งตนเอง ได้ไม่แก่งแย่งแสวงอำนาจและประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งเป็นนวัตกรรม (Innovation) อันหนึ่งของสังคม หรือ เรียกอีกอย่างว่า “การเมืองแบบอริยชน” ซึ่งก็เป็นการเมืองที่เป็น โลกุตรระ คือนักการเมืองมีความรู้ในเรื่องของโลกธรรม และมีคุณธรรมถึงขั้นเป็น “อริยบุคคล ที่ไม่เป็นทาสของโลกธรรม คือไม่เป็นทาสของลาภ-ยศ -สรรเสริญ- โลกียสุขอย่างมั่นคงจริงจังตามลำดับฐานะแห่งภูมิธรรมของนักการเมืองแต่ละคน” (สมณะ โพธิรักษ์ 2535: 86)

ท่านสมณะโพธิรักษ์ เป็นนักบวชที่นับถือพุทธศาสนา มีความเป็นพุทธอีกแนวทางหนึ่ง การที่ท่านมีแนวคิดทางการเมืองก็เนื่องมาจาก (1) ท่านเคยมีความขัดแย้งทางความคิดกับมหาเถรสมาคมจนต้องแยกตัวออกมา (2) ท่านเองมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพรรคพลังธรรม โดยผ่านสมาชิกชาวอโศก (3) ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ อีกทั้งยังเคยเข้าร่วมต่อต้านการนำน้ำเมาเข้าตลาดหลักทรัพย์และขับไล่คฤณทัตถิณีให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและ (4) ท่านมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพรรคเพื่อฟ้าดิน และการที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองในหลายๆ ครั้งนั้น ท่านได้สร้างรูปแบบและกระบวนการทางการเมืองขึ้นมาใหม่ ประเด็นที่น่าศึกษาก็คือ ท่านเป็นนักบวชหากแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง นักการเมืองภายใต้แนวคิดของท่านนั้นเน้น ด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก ต้องใช้ระยะเวลาในการฝึกฝนนาน แนวคิดทางการเมืองของท่านที่จะนำมาใช้กับการเมืองการปกครองให้สำเร็จผลนั้น มีชื่อเรียกว่า “การเมืองบุญนิยม” ซึ่งมีลักษณะไม่เร่งรีบหากแต่รอคอยให้สังคมมีความพร้อมแม้จะใช้เวลาถึง 500 ปีก็ตาม ซึ่งทั้งหมดคตินั้นนำมาสู่คำถามในการศึกษาวิจัยว่า “แนวคิดทางการเมืองของสมณะ โพธิรักษ์นั้นเป็นอย่างไร”

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาถึงแนวคิดทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ว่าเป็นอย่างไร
- 2.2 เพื่อศึกษาถึงแนวคิดบุญนิยมของสมณะโพธิรักษ์ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเจาะลึกถึง แนวคิดของท่านสมณะโพธิรักษ์โดยเฉพาะซึ่งได้กำหนดสาระสำคัญอันเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเมืองของท่านในการศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งเป็นช่วงๆของชีวิตตามลำดับดังนี้

3.1 ในส่วนของภูมิหลังประวัติของสมณะโพธิรักษ์ จะเน้นศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ ในช่วง พ.ศ.2477 ถึง อุปสมบท พ.ศ.2513 มิได้เป็นการศึกษาภูมิหลังในเชิงประวัติศาสตร์อย่างละเอียดแต่อย่างใด แต่จะเน้นที่ช่วงระยะเวลาต่างๆดังนี้

3.2 ช่วงเน้นของการศึกษาแนวคิดทางการเมือง ของท่านจะอยู่ระหว่าง

3.2.1 การก่อรูปความคิดทางการเมืองหลังจาก การประกาศตนเป็น “นानาสังวาส” หรือ การลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคม เมื่อ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2518 จนถึง การก่อตั้ง สำนักสันตติโสภณ เมื่อ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2519

3.2.2 ช่วงได้รับสถานภาพการเป็นคณะสงฆ์อื่น พ.ศ.2519 และการเข้าไปเกี่ยวข้องกับพรรคพลังธรรม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2528

3.2.3 ช่วงเข้าไปเกี่ยวข้องกับ พรรคเพื่อฟ้าดิน พ.ศ. 2543 และการเคลื่อนไหวทางการเมือง ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2549 ถึงปัจจุบัน

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

ในส่วนของการจำกัดความที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน จึงกำหนดความหมายของศัพท์ต่างๆดังนี้

4.1 การเมือง หมายถึง หลักความคิดในการใช้อำนาจ กิจกรรมในการใช้อำนาจของรัฐ และการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจ การให้ได้มาซึ่งอิทธิพล การใช้อำนาจเพื่อการ

บริหารรัฐกิจ การจัดระเบียบสังคม หรือการจัดสรรคุณค่าในสังคม และกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมและ
ทรัพย์สิน เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และมีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจ

4.2 แนวคิดทางการเมือง หมายถึง แนวคิดของบุคคลที่มีความเชื่อ อุดมการณ์ในทาง
การเมือง อันมีส่วนเกี่ยวข้องกับ โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีกฎ ระเบียบแบบแผน
รูปแบบ วิธีการต่างๆ ที่จะดำเนินการอย่างไร ด้วยวิธีการใด เพื่อให้การดำเนินการต่อกลไกเหล่านั้น
เป็นไปได้ และเพื่อให้เกิดกระบวนการการบริหาร การปกครองเป็นไปในทิศทางที่ตนต้องการ

4.3 ความคิดทางการเมือง หมายถึง การสะท้อนความคิดความหมายใดๆ อันมี
ความสำคัญทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นจินตนาการ ความเห็น หรืออะไรที่จิตอาจคำนึงถึง อันว่าด้วย
หลักเบื้องต้นทางการเมือง และความคิดเกี่ยวกับรัฐ โครงสร้าง ธรรมชาติอีกทั้งวัตถุประสงค์ของมัน
ซึ่งรวมถึงกรอบระเบียบและนโยบายของรัฐ ตลอดจนมีลักษณะของการวินิจฉัยคุณค่าทางจริยธรรม
อันพัวพันถึงการพิทักษ์รักษาและวิจารณ์สภาพที่เป็นอยู่ และการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่า
หรือถดถอยถึงสิ่งที่ควรจะเป็นด้วย ซึ่งมีความหมายคล้ายกับแนวคิดทางการเมือง

4.4 อุดมการณ์ทางการเมือง หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อที่เกี่ยวกับ ผู้ปกครอง การ
กำหนดผู้ที่ทำหน้าที่ปกครอง หลักในการปกครอง ทั้งยังเป็นข้ออ้างเพื่อที่จะใช้ในการชักจูงความ
คิดเห็นหรือเพื่อที่จะต่อต้านหรือยับยั้งความคิดอื่น เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าสำคัญใน
การดำรงชีวิตทั้งกับเหตุผลหรือข้ออ้างของกลุ่มผลประโยชน์ และเกี่ยวกับ โครงการเพื่อการป้องกัน
สิ่งสำคัญที่พึงรักษาไว้ หรือการปฏิรูปหรือการกำจัดสถาบันสังคมที่สำคัญ

4.5 ปรัชญาการเมือง หมายถึง ความพยายามที่จะทดแทนความเห็นในเรื่องธรรมชาติ
ของการเมืองด้วยความรู้ ในเรื่องธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมือง และระเบียบทางการเมืองที่ถูกที่ดี
ด้วยพร้อมๆกัน อันเนื่องมาจากสิ่งที่ปรากฏในปรัชญาการเมืองมักจะเน้นถึงจินตนาการ หรือความ
มุ่งหวัง หรือความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะให้บรรลุถึงซึ่งความสมบูรณ์แห่งการเมืองและการ
ปกครอง

4.6 ลัทธิทางการเมือง หมายถึง แนวความคิดเกี่ยวกับระบบการเมือง โดยมุ่งอธิบาย
สาระสำคัญแห่งระบบการเมือง อันได้แก่อำนาจทางการเมือง และอำนาจของรัฐ ขอบเขต ที่มา ที่ตั้ง
ของอำนาจ และความเกี่ยวพันระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานที่ใช้อำนาจรัฐกับบุคคล ซึ่งเป็น
องค์ประกอบแห่งรัฐนั้น ตลอดจนถึงประโยชน์และคุณค่าที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคล ซึ่งรวมกันขึ้นเป็น
ชุมชนหรือสังคม

4.7 แนวคิดประชาธิปไตย หมายถึง แนวคิดในด้านการเมือง ที่อำนาจเป็นของ
ประชาชน หรือเป็นการปกครองโดยประชาชน ที่ประชาชนมีส่วนร่วม ภายใต้รูปแบบของการผ่าน
ตัวแทน อย่างอิสระเสรีภาพการมีศรัทธาและความเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผล และความสามารถของ

มนุษย์ เทิดทูนอิสรภาพและเสรีภาพของมนุษย์ ต่อการอยู่ร่วมกัน ทำประโยชน์เพื่อความผาสุกของส่วนรวม ตลอดจนการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในการแก้ปัญหาทั้งหมด โดยเปิดโอกาสให้ทุกคน อาศัยการพิจารณาตามหลักเหตุผลนี้ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในควมมีอิสระและเสรีภาพของมนุษย์

4.8 รัฐ หมายถึง ประชาคมการเมือง ที่ประชาชนต่างอาศัยอยู่ในดินแดนแห่งเดียวกัน มีความเป็นอิสระเป็นเอกราชปลอดจากอำนาจทางการเมืองอื่น

4.9 พุทธสถาน สันตือโสภ หมายถึง สถานที่ปฏิบัติธรรมและที่ทำงานศาสนาของหมู่กลุ่มชาวอโศก และมีความหมายในลักษณะเดียวกันกับ ชุมชนอื่นที่เป็นสาขาหรือสังกัดสันตือโสภอันเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในแนวทางพุทธอีกแนวหนึ่ง ที่ไม่ได้สังกัดมหาเถรสมาคม

4.10 คณะสงฆ์สันตือโสภ หมายถึง เป็นคณะสงฆ์อื่นที่มีได้สังกัดมหาเถรสมาคม แต่มีสิทธิและเสรีภาพตาม กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และตามความในมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งมีสถานะเป็นพุทธอีกแนวหนึ่ง

4.11 นานาสังวาส หมายถึง การมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ต่างกัน เป็นพุทธร่วมกัน แต่มีสิ่งที่แตกต่างกันยังไม่ถึงขั้นแตกแยกกันเป็นนิกาย เพราะมีความเชื่อต่างกัน มีความเห็นไม่เหมือนกัน เช่น มี กรรม ,ศีล , อุเทศ ต่างกัน เป็นต้น อันเป็นหลักการที่สมณะโพธิรักษ์ใช้ประกาศลาออกจากมหาเถรสมาคม

4.12 ปัพพชาวนิยกรรรม หมายถึง กรรมพิธีที่สงฆ์ขับไล่ภิกษุออกจากหมู่คณะซึ่งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของธรรมวินัย

4.13 สาธารณโลกี หมายถึง การกินใช้ในส่วนกลาง มีเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นส่วนกลาง ไม่ต้องมีสมบัติเงินทองเป็นของตนเอง โดยมีปัจจัยการผลิตร่วมกัน อยู่กันแบบสร้างสรรค์ก่อเกิดพลังร่วม มุ่งเน้นที่การเอื้อเพื่อแบ่งปันกัน ทำประโยชน์ให้กับสังคมไม่กักตุนไว้สำหรับตนเกินความจำเป็น มีปฏิสัมพันธ์ คือความเห็นที่เสมอภาคกันตามแนวศีลธรรมอันดี และเป็นกรอบโครงสร้างของชาวอโศกที่ใช้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกันทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งมีส่วนคล้ายกับระบบสังคมนิยม

4.14 สมณะ หมายถึง นักบวชชาย ที่สังกัดอยู่ในสำนักสันตือโสภ ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป

4.15 สมณะโพธิรักษ์ หมายถึง นักบวชผู้ที่นับถือพุทธศาสนา หรือ พระโพธิรักษ์เดิม (เมื่อครั้งสังกัดอยู่ในสงฆ์หมู่ใหญ่) เป็นเจ้าสำนักสันตือโสภ ซึ่งไม่ได้ขึ้นตรงต่อสงฆ์หมู่ใหญ่คือมหาเถรสมาคม เป็นผู้นำพาประชาชนประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้นำในแนวทางของพุทธอีกแนวทางหนึ่ง

4.16 พ่อท่าน หมายถึง คำเรียกที่กลุ่มชนชาวสันตือโศกหรือประชาชนทั่วไปใช้เรียกท่านสมณะโพธิรักษ์

4.17 นักการเมืองอนาคามี หมายถึง บุคคลที่มีสภาวะจิตสูงในด้านคุณธรรมถึงขั้นละทิ้งทรัพย์สมบัติ ทุกชนิด ไม่ยึดติดใดๆทั้งสิ้น ทำงานฟรี ทำงานการเมืองแบบเสียสละ รักษาศีล 10 ข้อ

4.18 การเมืองโลกุตระ หมายถึง นักการเมืองมีความรู้ในเรื่องของ โลกธรรม และมีคุณธรรมถึงขั้นเป็น “อริยบุคคล” ที่ไม่เป็นทาสของโลกธรรม คือ ไม่เป็นทาสลาภ-ยศ –สรรเสริญ-โลกียสุขอย่างมั่นคงจริงจังได้มากบ้างน้อยบ้างตามลำดับฐานะแห่งภูมิธรรมของนักการเมืองแต่ละคนแล้วทำงานทั้งในระบบและนอกระบบการเมือง

4.19 สังคมบุญนิยม หมายถึง สังคมที่มีการรวมตัวกันประพจน์ ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันเน้นความเป็นผู้มีศีลธรรม จนสามารถทำให้ชุมชนประกอบไปด้วย คนที่มีคุณธรรม และมีคุณภาพ

4.20 ระบบบุญนิยม หมายถึง ระบบของการช่วยเหลือเอื้อประโยชน์ให้กับผู้อื่นให้กับสังคม ตามสัจจะธรรมความจริง มุ่งที่จะเสียสละแบ่งปันเป็นหลัก ไม่กักตุนเอาเปรียบ หรือมีนัยซ่อนเร้น สามารถดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทาง คือความสุขสูงสุดของชีวิตได้ตามแนวทางของพุทธ โดยไม่เลือก เพศ ชนชั้น วรรณะ หรือลัทธิศาสนา แต่อย่างใด

5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ทำให้ทราบและเข้าใจถึงแนวคิดทางการเมืองของสมณะโพธิรักษ์ ในฐานะนักบวชในพุทธศาสนาอีกแนวหนึ่ง และแนวทางดังกล่าวมีประโยชน์เพียงใด ต่อการนำไปปฏิบัติ

5.2 เป็นประโยชน์ในการประยุกต์หลักพุทธศาสนามาใช้กับสังคมการเมืองการปกครอง

5.3 เป็นแนวทางในการศึกษา แนวคิดทางการเมืองแบบไทย ซึ่งมีรากฐานของคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมแบบชาวไทยพุทธ